5.1.1.7 Vejica

V izhodišču pri vejici ne moremo mimo naslednjega dejstva: besede in besedne zveze ter stavki so med sabo:

a) v enakovrednem razmerju,

b) v nadredno-podrednem razmerju in

c) v sorednem razmerju (so torej samo postavljeni eden ob drugega ali eden sredi drugega).

Npr.:

SREDSTVA: pisalo, papir, knjiga

Takšen razvoj je za zgodovino medijev sicer zanimiv, vendar ne predstavlja demokratizacije.

Pripravka ne uporabljamo v vročem vremenu, ker prehitro izhlapi.

Če se otrok laže koncentrira ob glasbi, naj bo v ozadju nežna glasba.

Simon Baron Cohen, avtor teorije uma, je to opredelil kot slepoto oz. nezmožnost branja misli.

/D/obrih 80 % jih vedno uporablja kolesarsko čelado in, tako vsaj pravijo, pravilno ravna v določeni prometni situaciji.

Razlaga na nadaljnjih straneh oz. v nadaljnjih poglavju e-učilnice sledi omenjeni členitvi in jo še dopolnjuje na naslednji način (pripisali smo le po en primer):

	Poglavje v e-učilnici
5.1.1.7.1 **Prirednost med stavki in znotraj stavčnega člena**	**5–6**
1. Vezalno priredje *Predstavitve izdelkov /.../ vsebujejo dobro vidno ceno /.../, možnost dodajanja lastne cene, možnost vprašanj ponudniku in dodajanja izdelka v nakupovalno košarico.*	5
2. Ločno priredje *Kako pogosto: redno **ali** občasno?*	5
3. Stopnjevalno priredje *Ovira danes ni **ne** daljava **ne** jezik.*	5
4. Druga priredja *Prikaz motiva kolesa je na izdelku E 27 precej nespreten in neroden, **a** zanimiv.*	5
5. Polstavek *Tako misleč(,) se je odpravil k Častitemu in se dotaknil njegovih stopal.*	6

5.1.1.7.2 **Podrednost**	**7–11**
1. Podrednost med stavki	7–10
A. Glavni stavek + odvisni stavek *Hišo sem izbral**, ker** ima prostore na obeh straneh veže.*	7
B. Glavni stavek + priredno zloženi odvisni stavek *Menimo**, da** je pesem splošno znana **in da** se jo vsi učenci radi učijo.*	8
C. Glavni stavek + odvisni in nadredni stavek *Avtorja pravita**, da če** je človek sprejet v družbi**,** njegovo socialno vedenje vsaj delno odraža socialno vedenje družbe.*	9
Č. Stavek + odvisni in glavni stavek *Odgovornost je del vsake suverene države**, in če** država ne uspe pri izvajanju te dolžnosti**,** odgovornost preide na mednarodno skupnost.*	10
2. Podrednost znotraj stavčnega člena	11
A. Jedro + stavčni prilastek *Kupci**,** ki uživajo v nakupovanju**,** opravijo več nakupov.*	11
B. Jedro + polstavčni prilastek *Izdelki**,** plačani z Moneto**,** se obračunajo na telefonskem računu naročnika.*	11
5.1.1.7.3 **Sorednost s stavki in stavčnimi členi**	**12**
1. Izpostavek *Skratka**,** pojem strpnosti je velikokrat mišljen kot nekaj resnično dragocenega.*	12
2. Vrivek */Za ta poklic/ moraš imeti najmanj dve leti**,** priporočljiva so tri leta**,** izkušenj na terenu.*	12
3. Pristavek *W. R. D. Fairbairn**,** začetnik teorije odnosov**,** se je v svojih raziskavah osredotočal na odnose med jazom in drugim.*	12
4. Dostavek *Ena izmed fizioloških sprememb je tudi degeneracija sklepov**,** še posebej hrbtenice.*	12

Uvodoma še ponovimo, kaj so stavčni člen, stavek in poved (Slika 5.3).

- **Stavčni člen** je pomenska enota stavka. Glavni stavčni členi so osebek, povedek, predmet in prislovno določilo.
- **Stavek** so besede, zbrane okrog osebne glagolske oblike, tj. povedka.
- **Poved** je enota jezikovnega sporočila, ki se v pravopisno pravilnem zapisu začne z veliko začetnico in konča s končnim ločilom.

Slika 5.3: Stavčni člen, stavek, poved

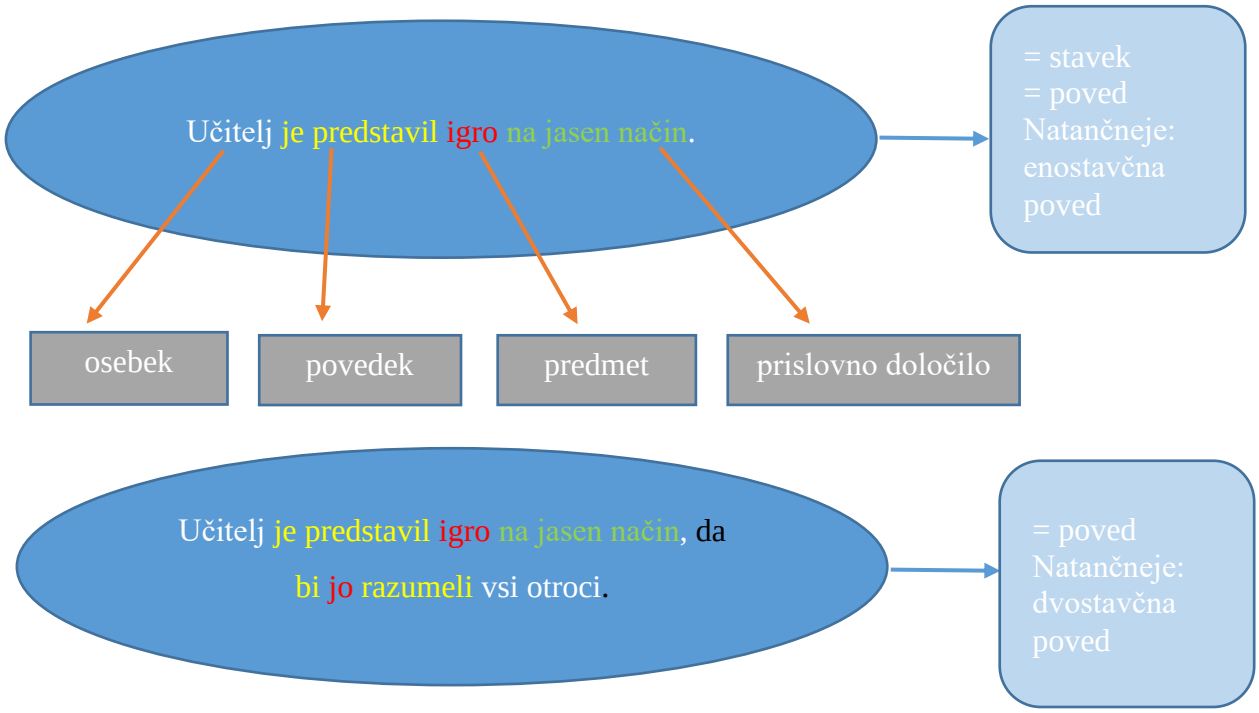

5.1.1.7.1 Prirednost

1. Vezalno priredje

Vezalno priredje imenujemo tudi naštevanje. Če pri naštevanju uporabimo veznika *in* in *ter*, potem za vejico ni potrebe, npr. *Predstavitve izdelkov /.../ vsebujejo dobro vidno ceno /.../ in možnost dodajanja lastne cene ter možnost vprašanj ponudniku in dodajanja izdelka v nakupovalno košarico ter rok dobavljivosti*; če pa katerega od obeh veznikov izpustimo, na njegovo mesto stopi vejica.

> Predstavitve izdelkov /.../ vsebujejo dobro vidno ceno /.../, možnost dodajanja lastne cene, možnost vprašanj ponudniku in dodajanja izdelka v nakupovalno košarico /.../.

Zgornjemu enostavnemu pravilu moramo pristaviti še pravilo, ki je nekoliko zahtevnejše. Izhajajmo iz dveh primerov:

> Neopazna, tanka, črna črta je bila /.../.
>
> PROTI:
>
> Mednarodni mladinski pevski festival je bil /.../.

Primera sta si enaka v tem, da ima njun osebek pred jedrom (*črta*, *festival*) več pridevnikov, različna pa v tem, da ti sodijo v dve skupini. V prvem primeru so bili vsi pridevniki lastnostni, v drugem pa vrstni. Navedeni skupini pridevnikov se med sabo ločita po vprašalnici in možnosti

stopnjevanja. Po lastnostnih pridevnikih se vprašamo s *Kakšen?* in jih lahko stopnjujemo, po vrstnih pa s *Kateri?* in jih ne moremo stopnjevati. Pri prvih je vmes vejica, pri drugih je ni. Tako npr. še *zahtevna, dolgotrajna naloga* ali *dolgočasna, kratka, nedodelana predstavitev* PROTI *kvalitativna raziskovalna metoda* ali *slovenski tovorni železniški promet*.
Seveda pa je mogoča tudi kombinacija obojih pridevnikov, ki se vedno začenja z lastnostnimi. Npr. (primera sta izmišljena):

grd, star, rdeč, poškodovan kovinski ladijski zabojnik

lepa, velika, črna, očiščena steklokeramična kuhalna plošča

Tukajšnje zaporedje pridevnikov ni naključno. Nasprotno: pridevniki si sledijo v točno določenem vrstnem redu, pri čemer imajo tudi vse skupine znotraj lastnostnih pridevnikov (te so štiri oz. jih je pet), pa tudi znotraj vrstnih pridevnikov določeno mesto. Poglejmo ga znotraj lastnostnih, ker je relevantno za vejico:

1. kakovostni pridevnik (zgoraj *grd*, *lep*; ta pridevnik izraža relativno oceno lastnosti),
2. merni pridevnik (*star*, *velik*; najlažje ga prepoznamo po ožji vprašalnici *Kolikšen?*),
3. pridevnik barve (*rdeč*, *črn*),
4. pridevnik stanja (*poškodovan*, *očiščen*; ti pridevniki odgovarjajo na ožjo vprašalnico *V kakšnem stanju?* in so nastali iz glagola),

– – –

5. snovni pridevnik (*kovinski*, *steklokeramični*; ti pridevniki povedo, da je nekaj iz neke snovi),
6. vrstni pridevnik (*ladijski*, *kuhalni*).

Snovni pridevniki so vedno tik pred vrstnimi, dejansko so tudi sami napol vrstni (lahko jih torej uvrstimo med lastnostne ali med vrstne), saj jih ne moremo stopnjevati – in prav zato pred njimi vejice ne pišemo več. Povedano drugače: v nizih, kakršne prikazujeta zgornja zgleda, je zadnja vejica napisana pred zadnjim še čisto pravim lastnostnim pridevnikom, tj. pred pridevnikom stanja.

Na koncu obravnave vejice v vezalnem priredju ponazorimo še vejico, ko táko priredje tvorita dva stavka (zgoraj smo namreč prikazali vejico v vezalnem priredju znotraj stavčnega člena). Pravilo že poznate: med dvema stavkoma vejico pišemo na mestu, kjer bi med njima sicer napisali vezalni *in* ali *ter*. Če torej v povedi *Igra je univerzalna <u>in</u> presega meje časa* veznik *in* izpustimo, je spremenjeni stavek videti tako:

Igra je univerzalna, presega meje časa.

2. Ločno priredje

Ločno priredje je naslednje priredno razmerje, ki ob uporabi veznika prav tako nima vejice, ob njegovem izpustu pa je ta obvezna. Najpogostejši veznik ločnega priredja je *ali*, sledi mu *bodisi*. Če bi v povedi *Kako pogosto jih uporabljate – redno <u>ali</u> občasno?* veznik *ali* izpustili, bi ga morali nadomestiti tako:

> Kako pogosto jih uporabljate – redno, občasno?

In še primer za ločno razmerje med stavkoma: *Da bi zavrnili <u>ali</u> potrdili zastavljene hipoteze* /.../. Tudi tega bi bilo mogoče napisati:

> Da bi zavrnili, potrdili zastavljene hipoteze /.../.

Vsekakor pa vejica izbirnosti med dvema možnostma ne izraža s tako močjo kot veznika *ali* in *bodisi*, zato raba ločne vejice ni pogosta. Pravzaprav je še več primerov, v katerih omenjenih veznikov ne more zamenjati, ne da bi s tem nastala motnja pri razumevanju. Prim.:

> ? učenec se lahko na pot odpravi peš po urejeni gozdni poti ali /, s kolesom po kolesarski stezi
>
> ? ozon je lahko bodisi koristen bodisi /, škodljiv

Če si ob koncu tega priredja zamislimo še eno napačno kombinacijo vejice, je ta videti tako:

Napačno

učenec se lahko na pot odpravi peš po urejeni gozdni poti, ali s kolesom po kolesarski stezi

ozon je lahko bodisi koristen, bodisi škodljiv

Pravilno

učenec se lahko na pot odpravi peš po urejeni gozdni poti ali s kolesom po kolesarski stezi

ozon je lahko bodisi koristen bodisi škodljiv

3. Stopnjevalno priredje

Pri ločnosti (zgoraj) se zmožnost vejice, da zamenja priredne veznike, dejansko tudi konča. Že pri naslednjem prirednem razmerju, tj. tukajšnjem stopnjevalnem, je ne moremo več postaviti na mesto njegovih tipičnih veznikov. Pravzaprav: vejico bi tudi namesto *ne – ne* idr. z nekaj preubeseditvami lahko postavili, vendar bi bilo razmerje med besedami znotraj stavčnega člena in med stavki potem naštevalno, ne pa več stopnjevalno.

Če z nadomeščanjem ne gre, pa je stopnjevalno razmerje posebno v tem, da nekateri njegovi vezniki nastopajo skupaj z vejico, medtem ko so drugi brez nje.

a) Vezniki *ne, ne – ne* in *niti, niti – niti*, ki lahko nastopajo samostojno ali v paru (so torej lahko dvodelni), nimajo vejice, in to ne spredaj ne vmes.

Ovira danes ni ne daljava ne jezik.

pot vpeljave te nove metodologije dela ni preprosta niti hitra

Zbornica ni niti odvetniška družba niti niso njeni člani njeni partnerji ali zaposleni.

b) Tudi dvodelna veznika *tako – kakor (tudi)* in *tako – kot (tudi)* vejice nimata, vendar pa to velja le, če sta dejansko dvodelna. Povedano drugače: če besedo *tako* tu izpustimo, potem pred stopnjevalnim *kakor (tudi)* in *kot (tudi)* vejico pišemo.

Tako za vlogo kakor tudi za potrdilo A1 se ne plačuje taksa.

TODA:

po /tem odseku/ proge vozijo vsi regionalni /in/ mednarodni vlaki, kakor tudi tovorni vlaki vseh vrst

In še primer z dvema stavkoma:

Delodajalec tako ni sprejel ustreznih aktov kakor tudi ni organiziral procesa glede na kadrovsko zasedbo.

TODA:

Vendar lahko s primernim in sistematičnim pristopom /.../ dosežemo visoko stopnjo prihrankov, kakor tudi izboljšamo zadovoljstvo /.../..

c) Ostala sta le še dva veznika stopnjevalnega priredja: *pa tudi* in *pa še*. Tu je odgovor o vejici en sam: *pa tudi* in *pa še* imata pred sabo vedno vejico.

Prebivalci so zaposleni predvsem v Brestanici, Sevnici in na Senovem, pa tudi v Krškem.

Otokar IV. je imel le enega potomca, pa še ta je bil nezakonski.

Ponovimo še enkrat v obliki napačno – pravilno:

Napačno

Če višina plačila ni določena niti s tarifo, niti s pogodbo, jo določi sodišče.

Z orodjem lahko analiziramo tako lokalne, kakor tudi oddaljene oznake s strežnika OPC.

V zadnjem obdobju v množičnih občilih pa tudi v evropskem parlamentu naletimo na izraz multikulturnost Evrope.

Pravilno

Če višina plačila ni določena niti s tarifo niti s pogodbo, jo določi sodišče.

Z orodjem lahko analiziramo tako lokalne kakor tudi oddaljene oznake s strežnika OPC.

V zadnjem obdobju v množičnih občilih, pa tudi v evropskem parlamentu naletimo na izraz multikulturnost Evrope.

4. Druga priredja

Od tod dalje čisto vsa priredna razmerja zahtevajo vejico. Gre za:

- protivno,
- vzročno,
- pojasnjevalno in
- sklepalno/posledično priredje.

Poglejmo jih na primerih, ko se pojavijo znotraj stavčnega člena in med stavki:

Prikaz motiva kolesa je na izdelku E 27 precej nespreten in neroden, a zanimiv.
Afroameričani so služili tudi v konfederacijski vojski, vendar o tem ne obstaja veliko zapisov.

Temu pravimo »prisilna prodaja«, kajti s takšnim načinom ne prisluhneš stranki in ji ne svetuješ.[1]
Občina Zreče je izrazito turistično-industrijska občina, saj sta ti dve panogi tu vodilni.

lokalni magnati pa naj bi začeli zasledovati le še lastne interese, namreč nadzor nad zemljo, ljudmi in prihodki
Predpostavka analize variance je t. i. sferičnost, to je enakost varianc razlik vseh parov merjenj.

Hkrati /.../ se zaveda, da bo /taka/ zgodovina /.../ manj všečna, zato pa bolj verodostojna.
Takšno indikacijo bi v tem primeru zaznali, torej je metoda I smiselna izbira.

Dve od zgornjih razmerij sta možni znotraj stavčnega člena že tudi pred jedrom. Če ju za potrebe razlage pretvorimo, sta videti tako:

Na izdelku E 27 je precej neroden, a zanimiv prikaz motiva kolesa. = **protivno priredje**

Hkrati se zaveda, da bo to /.../ manj všečna, zato pa bolj verodostojna zgodovina. =

sklepalno/posledično priredje

Pomembno je, da v takih zvezah ne napišemo še druge vejice, tj. tam, kjer smo narisali prazen kvadratek.

Tipični vezniki tu prikazanih priredij so:

- protivni: *a, pa, vendar, toda, ampak, ne samo/le – ampak/temveč tudi, temveč, marveč, samo da, le da*
- vzročni: *kajti, saj, namreč*
- pojasnjevalni: *to je, in sicer, namreč, torej*
- sklepalni/posledični: *zato, torej*

[1] Primerov, ki so stilno posebni ali redki in jih v korpusu Kas ni bilo, nismo navajali. Sem bi šla npr. izmišljena poved za vzročnost znotraj stavčnega člena **Igranje odbojke, kajti gibanje je koristno za telesno zdravje*. Namesto tega smo navedli dva primera vejice med stavkoma.

Povzemimo:

☒ Pred vezalnima *in*, *ter* in ločnima *ali*, *bodisi* vejice ni.

✓ Če veznika *in* in *ter* izpustimo, ju vejica lahko nadomesti; v zelo omejenem obsegu to velja tudi ob izpustu veznikov *ali* in *bodisi*.

✓ V nizu pridevnikov pred jedrom vejico pišemo med lastnostnimi pridevniki,

☒ ne pa tudi pred vrstnim pridevnikom in vmes med več vrstnimi pridevniki.

☒ Pred in med stopnjevalnimi vezniki *ne, ne – ne, niti, niti – niti, tako – kakor (tudi), tako – kot (tudi)* vejice ni.

✓ Če pri *tako – kakor (tudi), tako – kot (tudi)* besedo *tako* izpustimo, je pred *kakor (tudi)* in *kot (tudi)* vejica obvezna.

✓ Stopnjevalna veznika *pa tudi* in *pa še* imata pred sabo vedno vejico.

✓ Med besedami, besednimi zvezami in stavki, ki so med sabo povezani v protivno, vzročno, pojasnjevalno ter sklepalno/posledično priredje, je vedno vejica.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

a) iskreno tesno prijateljstvo

b) mednarodni potniški promet

c) novo veliko ograjeno teniško igrišče

č) zahtevna kratka vódena terenska vaja

d) čudovito manjše skrito poletno kopališče

e) težek tridnevni ustno-pisni preizkus

f) žalosten hladen oblačen zimski dan

g) majhna pisana papirnata vrečka

h) zanimiva velika sivomodra steklena fasada

VAJA 2: Na označena mesta vstavite pravilne vejice ali pa mesto pustite prazno, če vejice ni.

a) Pokriti__ športni objekti niso grajeni tako razpršeno po mestu kot odprti__ športni objekti.

b) »Ali je /predmet/ okrogle__ kvadratne__ trikotne oblike?«

c) Najnižja__ srednja vrednost je znašala 101 mL.

č) Liki okroglih oblik naj bi bili mehki__ dobrodušni in varovalni. Ostri liki naj bi bili inteligentni__ dinamični__ nevarnejši in polemični.

d) odločitev za investicijo v nova__ lesena__ troslojna okna je smiselna le, če /.../

e) Z variiranjem vode v tušu in slojevitim slikanjem je vzpostavljeno veliko sivih tonov in razvejane__ zanimive ploskve.

VAJA 3: Vstavite pravilne vejice (pozor: v nekaj primerih ni nobene).

a) Zrak v teh hodnikih je topel saj ga ogrevajo vsa okoliška stanovanja.

b) Vrednosti se lahko občasno zelo približajo opozorilni meji toda indikacije ne bomo dobili.

c) Učenci tako spoznavajo in se učijo o lokalni zgodovini ter o izvoru imen.

č) Marketinške kampanje znotraj CRM sodijo med najpomembnejše dejavnike kajti v CRM predstavljajo personalizacijo strank.

d) pravo posameznikom ne nalaga zgolj dolžnosti ampak tudi pravice

e) Po zgradbi je zelo podoben celulozi le da ima na C2 atomu namesto hidroksilne skupine (-OH) vezano /.../.

f) Revidirana Bloomova taksonomija se deli na 6 stopenj: pomnjenje razumevanje uporaba sinteza in ustvarjanje.

g) Projekt je že v začetku imel težave namreč sedimenti v Amazonskem nižavju so nestabilni in ob močnih padavinah podvrženi poplavam.

h) Do zalog trgovskega blaga pride podjetje z nakupom bodisi od proizvajalca bodisi od grosista.

i) poznavanje pojma /je/ statistično značilno povezano z regijo zato smo hipotezo potrdili

j) v sodobnem času narašča »priljubljenost« njenih literarnih del pa tudi njene osebnosti

k) Zadovoljstvo pri delu zajema tri pomembne dejavnike in sicer vrednost pomembnost in zaznavanje.

l) Poimenovanje izhaja iz same lastnosti tj. dentatnosti (ang. denticity).

m) Od leta 2004 ni več prihajalo do ekstremnih rasti ali padcev v prodaji.

VAJA 4: Veznik *pa*

Ob vezniku *pa* ponavadi najprej pomislimo na njegovo protivno vlogo.

Ena ali obe osebi /.../ lahko uporabita prevajalca, pa to vseeno ni vedno dovolj.

/O/samljenost sicer ni značilna zgolj za starostnike, pa vendar pri njih izstopa.

Vredno je opozoriti, da protivni *pa* večinoma ni prva beseda v stavku, s katerim izražamo nasprotovanje. Pogosto se umakne nekoliko v desno, zato navodila, da pred (!) protivnim *pa* pišemo vejico, ne smemo jemati dobesedno. Vejico v resnici postavimo na mejo med prvim in drugim stavkom protivnega priredja.

Prestrašil se je in pobegnil v vas, knjiga pa je ostala na travi ob reki.

Pokaže se velik del moje osebnosti, svoje identitete pa ne razkrijem.

Površinska temperatura /se/ na osončeni strani dvigne do 430 °C, na nočni strani pa spusti na –180 °C.

Veznik *pa* ima – kot smo videli v razlagi – v priredjih še druge vloge. Eno od njih tu izpuščamo, ker je pogovorna (»Pridi pa povej!«), drugo opravlja skupaj s členkoma *tudi* in *še*, tretjo zopet sam.

Naloga: Prepoznajte, ali *pa* nastopa v (a) stopnjevalnem ali (b) sklepalnem/posledičnem priredju.

a) Če je vzrok za nastanek invalidnosti poškodba zunaj dela ali bolezen, pa pridobi zavarovanec pravico do invalidske pokojnine. _____

b) Štirisobna stanovanja so zastopana samo v posameznih blokih, pa še tam so večinoma v zadnjem nadstropju. _____

c) Če že govorimo o gospodarjenju z materialom, pa moramo vendarle omeniti več razlogov. _____

č) Bajke o stvarjenju sveta poznajo številni narodi starega Olimpa, pa tudi drugi po svetu. _____

VAJA 5: Veznik *oziroma*

V SP (2001, § 316, 319) je veznik *oziroma* opredeljen kot veznik ločnega priredja, kot *ali* in *bodisi* torej, ter ponazorjen s primeroma *Prišel bo predsednik oziroma njegov namestnik*; *Naš gost tega ni opazil oziroma tega ni pokazal*. Ker lahko *oziroma* v teh dveh stavkih zamenjamo z *ali*, drži, da je tu v ločni vlogi in kot tak pred sabo nima vejice. Prim. še:

Rezervacija učilnice poteka ustno oziroma preko e-pošte.

Voda oziroma divodikov monoksid je kemijska spojina, ki predstavlja naravno dobrino.

Nekoliko manj (42 % oziroma 90) sodelujočih ne uporablja družbenih medijev za načrtovanje potovanj.

A če smo na veznik *oziroma* bolj pozorni, hitro opazimo, da nam ne daje le izbirnosti. V skladu s SSKJ 2 (2014) ima še dva pomena. V strokovno-znanstvenem pisanju prideta prav oba:

1. navezuje dva različna podatka na dve prej omenjeni različni stvari ali osebi, npr. *moja otroka sta stara deset oziroma štirinajst let* (v tem primeru veznika *oziroma* ne moremo zamenjati z *ali*, možen bi bil *in (pa)*);

2. dodaja popravek ali dopolnitev prej napisanega, npr. *šport oziroma alpinizem je gojil od malih nog* (tudi tu zamenjava z *ali* ne bi bila povsem ustrezna, lahko pa bi namesto *oziroma* napisali *natančneje rečeno*, *pravzaprav*, *torej*, *z drugimi besedami* ipd.).

Naloga: Prepoznajte, za katerega od zgornji dveh pomenov veznika *oziroma* gre.

a) Tu smo za študijsko območje izdelali analizo oziroma kronološko predstavitev spreminjanja parcelne strukture (drobljenja) zemljišč ob avtocesti. _____

b) Najemnik in najemodajalec sta pogodbo podpisala prejšnji teden oziroma včeraj. _____

c) Tako so informacije razdrobljene in premalo izkoriščene oziroma jih ni mogoče kakovostno obdelati, da bi pridobili ažurno in uporabno vrednost za celotno podjetje. _____

č) Zato niso presenetljive izjave intervjuvancev, da do konfliktnih dogodkov v ožjem/medicinskem delu tima ne prihaja oziroma so to le izjemni dogodki /.../. _____

d) Večino poljščin so uničile suše in poplave, ki so v vročih poletnih oz. deževnih jesenskih dneh pustošile po pokrajini. _____

Za konec le še napotilo o stavi vejice pri teh dveh pomenih veznika *oziroma*: raba v korpusu Kas kaže, da se tudi tu vejica pred *oziroma* ne piše, tako da je najbolje, da tej ustaljenosti ker sledimo.